

Är globaliseringen vettig?*

av Miroslav N. Jovanovic

Globaliseringen - det globala frihandelssystemets yttersta form - har visat sig inte vara något som med automatik är till godo för "alla". Trots frihandelsvännernas mantra att frihandel är något som är bra för alla har globaliseringen också skapat många förlorare. Globaliseringen drevs fram då transnationella bolag genom den nya tekniken kunde omfatta större marknader. Dock har framstegen nästan enbart skett på dessa företags villkor. Med facit i hand har resultatet blivit att företagets makt har ökat medan regeringarnas makt har minskat. Dessutom har Europas och USAs dominans (där vi finner de stora företagen) fått ökad konkurrens av stora statsägda företag från Kina och Ryssland. Som en motreaktion på denna utveckling växer sig nu protektionistiska strömningar allt starkare. Nu ställs allt på ända och nu är det de stora företagen som ropar på skyddstullar.

Miroslav N. Jovanovic, ekonom vid FNs ekonomiska kommission för Europa, Genève, beskriver i följande artikel bakgrunden till de protektionistiska strömningar som växer fram i globaliseringens era.

"Vishet är lika bra som förmögenhet, en förmån för dem som ser solen". Predikaren 7.12

1. Inledning

Syftet med denna artikel är att bidra till diskussionen om globaliseringen, som är ett av de stora ekonomiska och politiska skeendena i vår tid. Det fanns en gång förhoppningar att globaliseringen skulle gynna alla. Med tiden blir globaliseringens negativa avigsidor alltmer uppenbara. Det fanns en förväntan som drevs av neoklassisk teori om att pengar skulle gå till utvecklingsländerna då avkastningen var högre där än vad som är fallet i den utvecklade världen. Vad vi bevitnar är flöden i motsatt riktning. Joseph Stiglitz skrev att

"Globaliseringen verkar ha förenat så mycket av världen mot den, kanske för att det verkar finnas så många förlorare och så få vinnare ... Välorganiserad globalisering kan göra det bättre för alla, eller åtminstone de flesta. Detta har inte skett".¹

Denna artikel är uppbyggt enligt följande: del 2 ger bakgrund för vår diskussion. Globala institutioner, motreaktionen mot dem och transnationella företag (TNC) introduceras i del 3. Del 4 försöker definiera globaliseringsprocessen. Argument för och emot globalisering behandlas i del 5. Internets roll och effek-

terna av globala standards behandlas i delar 6 och 7. Del 8 jämför gamla och nya globaliseringsvågor och finner en hel del likheter mellan dem, men också viktiga skillnader. Företagens sociala ansvar, som behandlas i del 9, belyser företagets "filantropi". Ett urval av andra dimensioner av globaliseringen behandlas i del 10, vilket följs av en sammanfattning.

2. Bakgrund

Liberalisering av nationell och internationell ekonomi är ett politiskt val av regeringar, främst i den utvecklade världen. Det är kopplat till privatiseringar och nedskärningar av den offentliga verksamheten och utökning av den privata sektorns verksamheter.² *Globalisering* av ekonomi och produktion är ett faktum. Det är resultatet av TNCs ageranden; deras organisation; uppköp; att tekniken har förändrats och tillät fragmenteringen i produktion och distribution; kontroll och ekonomi; samt stordriftsfördelar. Delvis är det också en följd av förändrat konsumentbeteende

* Jag har haft stor nytta av diskussioner med många vänner och kollegor, men jag vill särskilt tacka Amedeo Amato, Angela Procopio och Ino Simitsek. Förslag från anonyma referenser har tacksamt emottagits.

De i artikeln framförda åsikterna är enbart mina egna och återspeglar inte nödvändigtvis den organisation där jag arbetar.

(nyckfullhet och sjunkande lojalitet till nationella producenter och vissa nationella produkter)³ och liberalisering av nationella och internationella ekonomier för handel, produktion och finansiering.

Som en process som i första hand drivs av teknik och åtgärder av TNCs (makt flyttas från stater till företag)⁴ saknar globaliseringen två viktiga komponenter: insyn och ansvar. Många är misstänksamma mot företag och deras ökande makt över människors liv. Ett uppenbart exempel är den påverkan som stora farmaceutiska TNCs har på regeringar och Världshandelsorganisationen (WTO). Ett aktuellt fall handlar om handelsrelaterade immateriella rättigheter.

Globaliseringsprocessen handlar om geografiska förändringar av integrerad internationell produktion och konsumtion då den minskar betydelsen av geografisk närhet till insatsvaror eller marknader. Den vidgar gränserna och fördjupar utrymmet för den geografiska lokaliseringen av produktion och konsumtion på grund av de minskande kostnaderna för att få varor och tjänster till marknaden.⁵ En snabb expansion av utländska direktinvesteringar (FDI) är en viktig del av denna process. Avreglering av kapitalmarknad och ökad rörlighet för kapital har radikalt minskat regeringars inflytande inom den monetära sfären. Men regeringar har fått ökad kontroll inom andra områden. Exempelvis har datorer och informationsteknik kraftigt ökat potential för insamling och behandling av information, och därmed kontroll över företag och medborgare vilket är relevant för skatter och andra ändamål.

Porter (1994) förklarade kortfattat platsens betydelse i den globala konkurrens. Först nämnde han att i tidigare forskning om

“platsindikerande val var mer en operativ detalj än en strategisk” (s. 35);

att det finns ett försvagat samband mellan placering och minimerad ingångskostnad, och att

“I en värld med global konkurrens, (...) är platsen inte längre relevant” (s. 35).

Som en reaktion på en sådan situation svarade Porter omedelbart att

“resonemanget om plats går emellertid inte att förena med empiriska bevis”(s. 35).

Ett slående och beständig skillnad i det nationella ekonomiska uppträdet eller regioners ageranden, även städers, visar på platsens betydelse. Ett annat tecken på platsens betydelse är geografisk koncentration av företag. Även om TNCs splittrar och sprider sin verksamhet över hela världen är deras mest sofistikerade verksamheter oftast belägna och koncentrerade i deras hemländer.

3. Globala institutioner

Regionalisering ökar i betydelse i världsekonomin. Detta exemplifierades i oförmågan av WTOs 135 medlemsländer att kunna enas om agendan för “Millennierundan” om globala handelsförhandlingar som ägde rum i Seattle 1999. Välorganiserade, högröstade och starka världsomspännande protester av miljöaktivister, bönder, motståndare till genetiskt modifierade livsmedel och storföretagen, människorättsaktivister, fackföreningar, anti-kapitalister och djurrättsaktivister förvärrade problemen med detta möte och många efterföljande möten över världen.

Fastän internationella handelsförhandlingar ägt rum i dunkel sedan andra världskriget, kommer inte det att vara fallet efter Seattle. Det finns djupa klyftor om globaliseringens karaktär och omfattning såsom den formats och behandlats av de erkända instrumenten för global kontroll såsom WTO, Världsbanken, Internationella valutafonden (IMF) och TNCs. Därför är skapandet av en integrerad global ekonomisk politik sannolikt en mycket svår uppgift under ganska lång tid framöver. Det verkar som om bilaterala och regionala synsätt på ekonomiska problem kommer att bestämma tempot, åtminstone på medellång sikt. Detta är uppenbart efter det obestämda uppskovet av förhandlingarna under WTOs överinseende, Doharundan, från juli 2006. Följaktligen kan i den nya situationen starka och ibland farliga särintressen få nästan fritt spelrum. Borta är de dagar då liberal (fri) handel på en multilateral grund var gällande.

Förekomsten och betydelsen av världsomspännande internationella institutioner såsom WTO, Världsbanken och IMF är inte självklar. Världsekonomin liberala fas under perioden 1850-1914 fungerade smidigt utan jämförbara institutioner. Den rådande guldmyntfoten skapades inte genom ett internationellt avtal. Varför skapades dessa globala institutioner efter andra världskriget? Svaret på denna fråga bygger på fyra överlappande frågor (Wolf, 2004, sid. 73-74):

a. *Logiskt*: kampen om dominans kan leda till krig. Ett internationellt system kan vara en lösning på detta problem.

b. *Historiskt*: som den dominerande makten efter andra världskriget föredrog USA en uttalad konstitutionell ordning. USA hade på den tiden en passion för formella internationella institutioner. Storbritannien föredrog informella avtal under dess period av hegemoni innan första världskriget.

c. *Politiskt*: det kan vara svårt att övertyga allmänheten om fördelarna med ensidiga åtgärder i internationell handel och investeringar. Detta kan av många människor uppfattas som ensidig nedrustning; därmed kan ett internationellt regelverk vara nödvändigt.

d. *Ekonomiskt*: om en ekonomisk åtgärd sker samtidigt av flera länder multipliceras vinsterna. En internationell rättslig ram kan ge större trygghet för alla. De största vinnarna är de länder som tidigare hade tvetydigt rykte.

Trots sin höga profil förlorar många globala institutioner inflytande och relevans. Vissa av dem kan även förlora sitt ändamål. Asiatiska länder är missnöjda med IMF:s omröstningsstruktur som gynnar Europa och USA utan hänsyn till stora och växande reserver i Asien. De latinamerikanska länderna Argentina och Brasilien har varit fondens största klienter. De återbetalar IMF-lån snarast möjligt för att bli av med den katastrofala politik som infördes på IMF:s villkor. Dessutom har Horst Köhler och Rodrigo Rato, de två senaste cheferna för IMF, lämnat sina poster i förtid. Sådant har aldrig varit ett bra tecken.⁶ Finansmarknader ersätter Världsbanken i projektfinansiering. WTO befinner sig på marginalen på grund av fördröjningen av Doharundans handelsliberaliseringsförhandlingar och många har problem att komma ihåg varför ILO finns till.

Vid San Francisco-konferensen 1945 förklarade Harry Truman Amerikas politik att *“Vi måste alla inse, oavsett vår styrka, att vi måste neka oss rätten att alltid göra som vi vill”*. Som kontrast var ett centralt tema i George W. Bushs återvalskampanj 2004 att USA inte skulle be om ett *“tillstånd”* innan man fattar beslut (Ahearne et al., 2006, s. 10, kursiv original).

Vissa globala institutioner kan ha uttömt de ursprungliga skälen för sin existens, medan andra institutioner kanske kan ha ersatts av den privata sektorn, motivet för andra organisationer har förändrats, men den övergripande grunden för FN:s existens är mer relevant än någonsin. Utan FN skulle idealet med en värld byggd på regler försvinna.

TNCs snabba internationella expansion gjorde dem till globaliserings mest framträdande särdrag. Genom att vara utländsk, och ibland göra synliga och uppmärksammade misstag och ofta vara stor i ett litet land, är TNCs ett tacksamt mål för icke-statliga organisationer (NGO) som kan driva framgångsrika kampanjer för att vanära ett mäktigt företag. Ett antal NGOs är förhållandevis små aktörer som skulle vilja *“få större uppmärksamhet”* på grund av frågans betydelse.⁷ Exempel på deras kampanjer omfattar meningsfulla mål som landminor, hiv/aids, fattigdom och tredje världens skulder. NGOs ökade allmänhetens medvetenhet och drev igenom ett avtal om kontroll av *‘växthusgaser’* vid FN:s konferens om miljö och utveckling, Earth Summit, i Rio de Janeiro 1992. De bidrog också till omintetgörandet av MAI-avtalet (Multilateral Agreement on Investment) 1998 och skapade stor uppståndelse i Seattle under 1999 (och många andra senare möten), vilket bidrog till misslyckandet med att starta en ny WTO-runda av globala handelsförhandlingar före mötet i Doha under 2001. Oavsett hur motiverade skälen till kampanjen var har dessa demonstranter mot global kapitalism visat att globaliseringsvägen kan kontrolleras och till och med vridas tillbaka.

Anti-globaliseringsrörelsen vill gå längre än sitt radikala, protestinriktade, även anarkistiska arv (som kanske skulle ha motarbetat den) mot en rörelse med en konkret dagordning. Motståndare såsom luditerna (1811-1816) som förstörde fabrikenas mas-

kiner, var i ett längre perspektiv ineffektiva och saknade relevans. Strategin för anti-globaliseringsrörelsen är att lyfta fram fyra svagheter i globaliseringsprocessen:

- a. brist på legitimitet,
- b. brist på ansvar,⁸
- c. brist på organisation och
- d. brist på insyn.

Tanken är inte att vara emot globalisering helt och hållet. Globaliseringen kan bidra till maximal hållbar ekonomisk verksamhet som kan skapa de resurser som krävs för att uppnå andra sociala mål. Tanken är att sätta gränser för den. Frågan är vilken typ av globalisering som är önskvärd och hur vi skall uppnå den?

World Social Forum (Porto Alegre, Brasilien) har gjort tappra försök att samla hundratals olika (vänster) grupper under ett paraply. Icke desto mindre är en enhetlig *“global vänster”* långt borta. Dessa grupper var i allmänhet emot: fattigdom, laissez-faire kapitalism, genetiskt modifierade livsmedel, krig och USA. Dessa grupper använder alla globala kommunikationsnät för att trycka på om sitt särskilda sociala område. De hävdar att Världsekonometiskt Forum i Davos, forumet för globala affärer och den ekonomiska eliten, har ensidig makt över investeringar och ekonomisk politik som påverkar hundratals miljoner människor. Ett annat påstående är att Världsekonometiskt Forum i Davos antingen ignorerat eller förvärrat globala sociala problem. Globala ekonomiska och finansiella institutioner som Världsbanken, IMF och WTO fungerar generellt utan demokratiska begränsningar.⁹ I denna värld kan stora TNCs hota nationella regeringar med disinvestering för att provocera fram en politik som gynnar dessa företag. Forumet i Porto Alegre rekommenderar en rad aktiviteter för att begränsa TNCs möjligheter att lägga till nya ansvarsområden och regleringsbefogenheter till de etablerade internationella organisationerna såsom FN, ILO och WTO. På så sätt kan kanske anti-globaliseringsrörelsen få mer inflytande på den nationella och internationella scenen. En allmän motreaktion mot globaliseringen i rika länder kan stödja dessa mål. Den allmänna opinionen i de utvecklade länderna är i allmänhet för högre beskattning av rika och ett allmänt tak för orimliga ersättningar till företagsledare.

Anti-globaliseringsrörelsens förkämpar har visat att regeringar inte är maktlösa. Myndigheterna kan lika gärna avveckla gamla handels- och investeringshinder som de kan införa nya. Ny teknik, särskilt Internet, telekommunikation, databehandling, behandling och fragmentering av produktionsprocessen kan erbjuda några av de största ekonomiska möjligheterna någonsin för att öka levnadsstandarden i alla länder. Regeringar och den nationella eliten i alla länder (på grund av inkompetens eller likgiltighet) har misslyckats med att förklara detta. Emellertid måste dock processen förenas med en balanserad politik både i den rika och den fattiga världen. Även om global ekonomisk integration för globaliseringens förespråkare kan vara den bästa

slutpunkten för framtiden för världsekonomin, är det mer sannolikt att andra (regionala) utfall kan utvecklas eller väljas i framtiden.

Globaliseringen kan vara gynnsam för ekonomisk effektivitet, inklusive standardisering, men den kan vara skadlig för sociala mål och för utvidgande av konsumenternas valmöjligheter. Strävan efter effektivitet och mer effektivitet i produktion och erövra marknader där 'allt är tillåtet' har som självklar följd att förstöra balansen i naturen och miljön, samt städernas utbredning. Genom att beröva tillgång till naturlig försörjning kan denna utveckling i extrema fall bidra till handel med människor och/eller deras organ.

4. Definition

Det populära begreppet 'globalisering' har ännu inte definierats på ett bra eller tydligt sätt. Många människor har en uppfattning om globalisering, argumenterar om den, men utan någon tydlig uppfattning över vad globalisering egentligen innebär. Globalisering används för att beskriva nästan alla aspekter av den nuvarande kapitalistiska eran av världsekonomin. Som sådan kan den betyda olika saker för olika människor. Därför är denna otydliga, ifrågasatta och kontroversiella, men kraftfulla metafor överförbrukad, misstolkad, ofta missbrukad och mycket ofta vilseledande.

En relativt allmän beskrivning av globalisering konstaterar att:

"Globalisering syftar på den mångfald av samband och sammankopplingar mellan stater och samhällen, som utgör det moderna världssystemet. Den beskriver den process genom vilken händelser, beslut, och verksamhet i en del av världen kan komma att få betydande konsekvenser för individer och samhällen i ganska avlägsna delar av jordklotet. Globaliseringen har två olika dimensioner: omfattning (eller sträckning) och intensitet (eller fördjupning). Å ena sidan definierar den en uppsättning processer som omfattar större delen av världen, eller som driver hela världen, begreppet har således en rumslig innebörd. Politik och andra sociala aktiviteter blir utsträckt över hela världen. Å andra sidan innebär den också en skärpning av den nivån av interaktion, sammankopplingsmöjligheter eller ömsesidiga beroendet mellan stater och samhällen som utgör världssamfundet. Följaktligen går vid sidan av sträckningen en fördjupning av globala processer" (McGrew, 1992, s. 23).

Problemet med denna vision är att den inte nämner TNCs. Som om näringslivet är utanför denna process.

Strobe Talbot, USAs vice utrikesminister (1994-2001) under Clintonadministrationen diskuterade frågan om globaliseringen på följande sätt:

"Här följer en optimists skäl till att tro att enighet kommer att ha företräde framför oenighet, integration före sönderfall. Jag kommer slå vad att det inom de närmaste hundra åren (jag ger världen tid för bakslag och mig själv tid att vara ute ur leken, ifall jag förlorar denna), kommer nationskänsla som vi uppfattar den att vara föråldrad; alla stater kommer att erkänna en enhetlig global myndighet. En fras i korthet på modet i mitten av 1900-talet - "världsmedborgare - har antagit en verklig innebörd vid 2000-talets slut.

Alla länder är i grunden sociala arrangemang, beroende på förändrade omständigheter. Oavsett hur bestående och till och med heliga de kan verka vid ett tillfälle, är de alla i själva verket konstgjorda och tillfälliga. Över tid har det funnits en allmän tendens mot större enheter som hävdar suveränitet och paradoxalt nog, en successiv försämring av hur mycket verklig suveränitet något land faktiskt har (...)

Globaliseringen har också bidragit till spridningen av terrorism, narkotikahandel, aids och miljöförstöring. Men eftersom dessa hot är mer än någon annan nation kan hantera på egen hand, är de ett incitament för internationellt samarbete".¹⁰

Detta är en långsiktig vision av den globala amerikanska smältdegeln. Till sist skulle en enda global och enhetlig 'grå' standard råda i hela världen. Man undrar om det blir något utrymme för vissa skillnader. Ingen vet om Talbots förutsägelse kommer att vara verklighet vid 2000-talets slut. Emellertid finns det idag ett starkt motstånd mot en sådan utgång, åtminstone i Mellanöstern. Islamister har därtill sin egen och kraftfullt expansionistiska agenda,¹¹ genom migration, demografi, ovilja att integreras i värdlandet, och som några till och med hävdar, genom terrorism. Vissa hävdar också att islam är 'en politisk rörelse maskerad som en religion'.¹²

För vissa ekonomer hänförs globaliseringen i huvudsak till val och strategier, såväl som form, riktning och betydelse av TNCs verksamhet.

"Globaliseringen har definierats vid handelshögskolor som produktionen och distribution av produkter och tjänster av en homogen typ och kvalitet över hela världen. Enkelt uttryckt - som ger samma effekt till länder överallt" (Rugman och Hodgetts, 2001, s. 333).

Andra ser globalisering som ett liberalt system för handel, investeringar och integrering i världsekonomin (ett steg bort från segmenterade nationella marknader). För vissa statsvetare innebär globalisering en utmaning för den nationella myndigheten och dess överlämnande till överstatliga myndigheter. För sociologer kan globaliseringen innebära ett skapande av global social interaktion som framkallar justeringar som utmanar lokala sociala strukturer. Detta kan marginalisera vissa sociala grupper som kunde ta till våld mot en sådan förändring.

Som ett resultat av al-Qaidas verksamheter insåg många att globalisering går långt utöver länkar som förenar TNCs, producenter, näringsidkare och banker. För dessa är globalisering förenad med och stärkt av ny teknik inom kommunikation och informationsbehandling. Det är en summa av tekniker som står till förfogande för privata aktörer och stater. Men för andra är globalisering ett incitament till reformprocessen av den ekonomiska strategin i många länder när utåtriktade ekonomiska modeller ersätter en inåtvänd och TNC-fientlig ekonomisk politik. Så globalisering är öppenhet för handel och investeringar med utländska och mer och mer geografiskt avlägsna länder. Andra ser globalisering som en process som förändrar samspelet mellan ombud över världen; alltjämt likställer många globalisering med ekonomisk integration.¹³ Anne Krueger definierade den som

"det allt snabbare utbytet av idéer, människor och varor som möjliggjorts genom minskade transportkostnader och tekniska framsteg, leder tillsammans till närmare integrering i världen inklusive - men inte begränsad till ekonomin".¹⁴

En minskning av fraktkostnader gjorde delar av globaliseringen möjlig. Dessa kostnader sjönk så mycket att

“(…) Det idag ofta kostar mer att frakta en container landvägen 150 km från en hamn till sin slutdestination än det gör att flytta en container sjövägen från Kina till Europa”.¹⁵

Bortsett från en partiell integration av internationell produktion medför globaliseringen risker och störningar. Flyktiga kapitalflöden, spekulativa attacker mot valutor, finansiella kriser och oförutsägbar omfördelning av arbetstillfällen är tydliga exempel på den ökade ekonomiska och sociala utsattheten i många länder, särskilt i utvecklingsländerna. För att avsluta frågan beskrev Henry Kissinger globalisering som

“ett annat namn för USAs dominerande roll”.¹⁶

Enhetlighet och homogenitet i den moderna världen kan vara ett högt pris att betala för de nya eller ’bättre’ standardiserade produkter som vi konsumerar. Detta medför en ständigt närvarande potential för den neo-kommunistiska risken att alla äter och dricker likartat, är klädda på samma sätt, köper på samma sätt, använder homogena (perfekt utbytbara) varor och tjänster och slutligen kanske, eller till och med, tvingas att tycka lika.

“Den koloniserar genom att annektera inte territorium, men tankarna och beteendet hos mångfalden politiker på olika skalor. Det finns inga formella imperiala institutioner, endast en skiftande konstellation av företag, gränsöverskridande nätverk och geografiskt definierade politiska enheter som representerar, eller åtminstone härskar över olika samhällen”. (Loving, 2006, s. 222).

Om någon inte är ’i fas’ med dessa globala utvecklingar (oberoende av deras pseudo-demokratiska och juridiska framträdanden och insmickring), ja, då ... kan han eller hon få problem med den centrala globaliseringens ’politbyrå’.

5. För och emot globalisering

Globaliseringens förespråkare pekar å ena sidan på globaliseringens godartade effekter: ökade ekonomiska möjligheter och tillväxt, och minskning av ojämlikhet och fattigdom i världen. De säger att globalisering som ett nytt fenomen inte kan jämföras med tidigare faser av kapitalistisk utveckling, den har ingenting att göra med det förflutna. Inkomstklyftorna är acceptabla om de är förtjänta och om de stöder en allmän ekonomisk utveckling. Arbete måste genomgå kontinuerliga justeringar, eftersom det enligt denna uppfattning är bättre att ha ett rörligt än ett jämsättligt samhälle. Denna grupp tillkännager att ’det finns inga avstånd’ och den ’nationella ekonomiska (särskilt handel, industri och monetär) politikens död’ och ’nationalstatens kollaps’. Denna grupp betonar TNCs centrala roll i globaliseringsprocessen, då de formar den internationella geografien av produktionen med sina beslut att investera i vissa platser eller att lämna dem. De producerar globala, dvs standardiserade

(identiska) varor och tjänster för konsumenter över hela världen. Produktion och konsumtion i nationella ekonomier lossnar när de integreras i en global process.

Skeptiker hänvisar å andra sidan till globaliseringens samhällsekonomiska kostnader: ökande inkomstskillnader och orättvisor i världen, ojämn och orättvis geografisk och social fördelning av vinster (mer än en miljard människor lever på mindre än en dollar om dagen, många av dessa har aldrig ringt ett telefonsamtal), sociala spänningar, miljöförstöring och växande intolerans mot politisk mångfald (många vill försvara sin rätt att ha fel). De hävdar att de potentiella vinsterna av den nuvarande globaliseringsfasen i huvudsak är överdrivna. Lokala krafter är fortfarande starka och spelar en viktig, nyttig och meningsfull roll.

Statens uppgifter och inflytande minskar inte: de utvecklas vid sidan av globaliseringen och förändrar dess roll som myndighet. Det är sant att TNCs beteende och handlingar formar globaliseringen till stor del, medan TNCs investeringar och försäljning huvudsakligen är koncentrerad till vissa geografiska områden (främst den utvecklade världen). För att vara framgångsrika behöver TNCs vissa förutsättningar inkluderande passande infrastruktur och utbildad arbetskraft. De behöver också säkerhet för egendom och person som normalt tillgodoses av staten. Storskalig produktion, effektivitet och likriktning på smak och konsumtionsmönster har överdrivits av globaliseringens initiativtagare. Lokal och individuell smak och preferenser, särskilt om dessa förenas med ökad inkomst, förstärks. Konsumenterna söker differentierade, ofta skraddarsydda, varor och tjänster, och är beredda att betala för dem.

Trots stora tal om globalisering säljer även de största TNCs huvuddelen av sin produktion på den inhemska marknaden i landet där tillverkningen sker. Samtidigt med en enorm ökning av absoluta volymen av FDI i världen, samt liberalisering av kapitalmarknaderna, skedde inte en viktig global sak: tvärt emot den situation som rådde vid övergången till 1900-talet hade inte den nya globaliseringsvägen åstadkommit fria fackföreningar vid övergången till 2000-talet.¹⁷

Globaliseringskritiker erinrar sig *Kommunistiska manifestet* (1848) och marxistiska profetior: okontrollerade globala kapitalrörelser och företag över hela världen; vild kapitalism och globalisering som förstör den sociala och ekonomiska samhällsstrukturen.¹⁸ Dessa kritiker säger att globala TNCs sätter vinst före människor. När dessa TNCs börjar tala om att de inte längre kommer att sätta vinst först, tror folk (helt riktigt) att de ljuger.¹⁹

Globaliseringskritiker har vissa hållbara argument. Paul Krugman skrev:

“Löftet om exportledd tillväxt har misslyckats på alltför många ställen. Särskilt Latinamerika har misslyckats att upprepa Asiens framgång: Latinamerikas länder har liberaliserat, privatiserat och avreglerat, med resultat allt ifrån besvikelse (Mexiko) till katastrof (Argentina)”.²⁰

Emellertid hävdade John Kay:

“Kärnan i den ekonomiska globaliseringen är specialisering utan motstycke av funktion och skicklighet. Jag kan inte säga hur man blir rik men jag kan berätta för er hur man förblir fattig. Bli inte inblandad i den globala marknaden”.²¹

I varje fall sker en stor del av den moderna handeln inom branschen. Detta är resultatet av splittringen av produktionsprocessen och specialisering för den globala marknaden.

En annan globaliseringskostnad går att finna i exempelvis länder som Mexiko, Thailand, Indonesien, Sydkorea och Ryssland, vilka genomled ekonomiska kriser under andra halvan av 1990-talet. Utan exponeringen till globala kapitalmarknader skulle kriserna inte ha utvecklats som de gjorde. Kritiker av denna uppfattning hävdar att dessa länder inte skulle ha upplevt en så snabb utveckling före krisen utan sådan exponering. I alla händelser bör man vara rättvis och påpeka att vissa globala tendenser redan var närvarande, långt innan den nuvarande globaliseringsvågen. Till exempel fanns det (oavsett anledning och oavsett form) en spridning av vissa europeiska språk utanför Europa; en spridning av islam i Afrika, Asien och Europa; och en spridning av kristendom i Latinamerika.

Barnarbete, tiggeri, stöld och prostitution i fattiga länder skulle säkert minska om globaliseringen öppnat avancerade länders marknader för de produkter som tillverkas av barnens föräldrar. Även om globaliseringen sprider symboler av mycket tvivellaktigt värde som Coca-Cola,²² McDonald's, MTV, Halloween och tuggummi,²³ sprider den även grundläggande värderingar om kvinnors och barns rättigheter. Det är dock olyckligt att den senare sker i en mycket långsammare takt. Ett ännu olöst och omtvistat politiskt problem är att enligt den nuvarande globaliseringsvågen kan skydd och spridning av mänskliga rättigheter (svepskäl) ibland vara viktigare än statens suveränitet. I tidigare globaliseringsepoker var förevändningen kristnandet av barbarer eller islamisering av de otrogna.

Debatten om globalisering handlar ofta om jobb (social dimension). Anhängare hävdar att den är positiv och att den skapar arbeten, medan kritiker hävdar motsatsen och säger att jobben flyttar till handelspartner och konkurrenter samt att globaliseringen förstör den naturliga balansen i miljön. Vissa segment av arbetskraft i alla länder är misstänksamma mot globaliseringen, eftersom de inte längre uppfattar den nationella regeringen som en garanterad beskyddare mot deras oro och mot yttre hot. För att motverka dessa farhågor kan bästa långsiktiga politiska åtgärder vara att främja möjligheterna för utbildning, då den tekniska utvecklingen och globalisering har en stark

slagsida mot utbildad arbetskraft.

Effektivitetssträvande företag, i synnerhet vissa TNCs, söker efter sömlösa och breda internationella marknader när det gäller handel och investeringar. De försöker i princip att bryta begränsningar för sin verksamhet. Å ena sidan gör globaliseringens ekonomiska verksamhet nationella gränser mindre stängda än någonsin tidigare.²⁴ Sådan världsomfattande ekonomisk integration och integrerad internationell produktion av varor och tjänster, med konkurrenter som befinner sig på en annan bakgård, görs möjlig genom utbredningen av informations- och telekommunikationsteknologin.²⁵ Å andra sidan är denna process ibland omvänd då bilateralism och regionalism drivs på av relativt ineffektiva företag och regeringar som drivs av kortsiktiga valintressen, även om villkor för en relativt framgångsrik regional integrationsprocess, som den i Västeuropa, kan vara mycket avlägsen.

Handel och utländska investeringar (globalisering) kan vara partners, inte motståndare, om sociala program, men de borde vara kopplade till effektiva nationella och internationella institutioner som underlättar och reglerar anpassningsproblem (t.ex. principen 'förorenaren betalar'). Globalisering kan medföra anpassningskostnader i de berörda branscherna och på arbetsmarknaden, men detta kan endast vara övergående. Det gradvisa öppnandet av marknader i Japan under 1970-talet, och senare i Sydostasien under 1980-talet, i Östeuropa i början av 1990 och i Kina från andra halvan av 1990-talet, visar att när ett land blir rikare upphör det att vara konkurrenskraftigt i produktionen av arbetsintensiva varor. Ett sådant land blir i ett senare skede en importör av vissa av dessa varor och koncentrar sin produktion på högre förädlingsvärde.

Regional integration (en näst bästa lösning) kan vara en lovande form av överstatligt styre i områden där det finns starka argument för samordning och harmonisering av den nationella politiken. Integration kan lösa konflikter genom positivt samarbete inom en gemytlig grupp, men den kan också undergräva multilateral (första bästa) handel och investeringar och splittra världsekonomin i motstridiga regionala block. Regionalism och multilateralism (globalisering) behöver inte nödvändigtvis utgöra en konflikt. Om de regionala blocken samarbetar och om de antar en liberal utrikeshandels- och investeringspolitik, kan resultatet vara en övergripande välfärdsförbättring. Takten i den internationella handels avreglering från 1960-talet till slutet av 1990-talet, liksom en förlängning av Allmänna tull- och handelsavtalet (GATT) till nya områden såsom tjänster och jordbruk kunde ha varit mycket långsammare i avsaknad av antagna utmaningar såsom de stora framstegen i den europeiska integrationen. Debatten bör inte stå mellan regionalism och multilateralism, utan snarare mellan liberalism och kontrollerad interventionism.

6. Internet

Lättheten, bekvämligheten, den höga hastigheten och den låga kostnaden för kommunikation via Internet och andra medel är välkända, och uppskattade.²⁶ Det samma gäller för ett ökat antal länder som deltar i global produktion och utbyte. Men i processen har företag som Microsoft fått en enorm makt över vårt arbete och våra liv. Detta förstärks av liknande möjligheter för regeringar, ligister och datorhackers. De kan tränga in i våra databaser som rör arbete, ekonomi, fritid, känslomässiga relationer, tankar, idéer, privatliv, vanor, intentioner hur vi ska rösta, rörelser, samtal, adresser ... och meddelanden. De kan stjäla våra lösenord, imitera oss, missbruka våra data och begå bedrägerier utan att vi är medvetna om det tills det kan vara för sent. De kan övervaka, kontrollera och även direkt sköta delar av våra liv. Vissa anti-globaliseringsaktivister uppskattade potentiella fördelarna med globalisering, men alla är för strikta begränsningar och kontroll för att stävja eventuella överdrifter.

Internet symboliserar gränsöverskridning följt av globalisering. Fysisk närvaro på en viss plats är inte nödvändig. I den osynliga kontinenten cyberrymden är användare överallt och ingenstans på en gång. De använder Internet som en mötesplats, en marknad, en distributionsenhet, ett bibliotek och liknande. Detta ändrar produktionens geografi, åtminstone för vissa varor och tjänster. Människor tillbringar mer tid med arbete hemma eller på väg, därmed står en del kontorslokaler (i överbefolkade städer) lediga. Men man behöver inte ge ett absolut värde på globalisering. Trots denna process är lokalisering och kluster fortfarande viktiga. De företag som gått längst i globaliseringen rapporterar att kontakten öga-mot-öga är avgörande för en smidig organisation av verksamhet inom företaget och marknadsföring utanför. Dessutom, försök att förklara för någon som behöver visum för att komma till EU eller Nordamerika från någonstans utanför att detta är en 'gränslös värld'. Gränser fortsätter att ha stor betydelse när människor från olika platser förhindras att passera dem utan ett betungande, kostsamt, förödmjukande och osäkert administrativt förfarandet. Detta är en stark tendens mot globalisering.

Internet är tekniskt byggt på kommunikation och data som finns i datorer som finns i den verkliga världen. Inledningsvis existerar detta parallella universum av ren data överallt fritt i en "laglös" värld. Internet är att bryta ner barriärer och eliminera fysiska avstånd. Men datorer finns i ett identifierbart geografiskt område. Om de kan kopplas till användaren är de föremål för lagstiftning. Regeringar ökar nu sin kontroll över cyberrymden. Exempelvis förbjöd Frankrike försäljning av nazistiska minnessaker på Internet; Iran har förbjudit tillgång till omoralisk eller anti-iransk information; Sydkorea förbjöd tillgång till websidor med hasardspel; medan Google bestämde sig för att censurera Google-sökningar på Internet i Kina för att inte störa de kinesiska myndigheterna. Det finns också ökat internationellt

polissamarbete i kampen mot barnpornografi eller datavirus och hackers som attackerar stora datornätverk. Därför skapas gränser på Internet. Även om de ekonomiska effekterna av geografiska avstånd minskas, behåller den lokala ekonomiska geografin sin styrka.

7. Globala standarder

Införandet av globala standarder kan ha sitt berättigande för relativt nya och standardiserade varor och tjänster som kopiatorer, faxar, datorer, tv-apparater, mobiltelefoner eller bättre läkemedel, annars kan kommunikation och utbyte av information vara svår och kostsam. Men det kan sluta där. Införandet av globala standarder för traditionella varor (ex. livsmedel) med undantag för hälsa och miljö kan inte enkelt motiveras. Om behov, val och smak för vissa typer av livsmedel är starkt lokalt specifika (även tjockleken på pizzorna i hela Italien är olika) varför ska man gynna eller införa global Pizza Hut typ standard. För tjänster är regionalisering viktigare än globalisering.

"Chefer måste ändra sitt tänkande då globaliseringens slut är nätt. Chefer måste "tänka regionalt och agera lokalt" (Rugman, 2002, s. 15).

John Gray vid London School of Economics hävdade att människor förlorar tron på globalisering, och att:

"[L] edda av USA, har världens rikaste stater agerat utifrån antagandet att människor överallt vill leva som de gör. Därför misslyckades de med att erkänna den dödliga blandning av känslor - kulturell förbittring, känslan av orättvisa och ett genuint avvissande av västlig modernitet - som ligger bakom attackerna mot New York och Washington (...) Idealet av en universell civilisation är ett recept för ändlösa konflikter, och det är dags att överge det".²⁷

Det är inte så att de människor som lever utanför västvärlden inte kan inte anta en liberal inställning, snarare finns det sociala, kulturella och institutionella hinder som hindrar en snabb överföring av västvärldens normer, värderingar, kultur och institutioner på andra håll. Man måste också överväga valet av 'mottagare'. Behöver de och vill de verkligen ha vad som exporteras eller 'åläggs' dem? Lipsey hävdade att:

"(...) Det är politisk imperialism att hävda att de fattiga måste godta normer för miljö- och arbetarskydd som de rika nu har råd med (men inte hade när de var fattiga)" Lipsey, (2004, s. 12).

Wal-Mart, världens mäktigaste återförsäljare med 'priser som ingen kunde slå' misslyckades i och drog sig tillbaka från Tyskland 2006 och tidigare i Sydkorea. Tyska konsumenter drog redan nytta av lokal konkurrens mellan Lidl och Aldi, och de ville inte ödsla tid och köra långa sträckor till Wal-Mart affärer och ändra sina invanda köpvanor, medan hypermarketshopping modellen inte var i linje med lokala smaker i Sydkorea. Lokala villkor kanske inte överensstämmer med en-storlek-passar-alla principen. Globaliseringen kan vara mindre givande för företag än vad ambitiöst förutsades och förväntades. Konsu-

menterna kräver ofta, och betalar för, nischade varor och tjänster som skiljer dessa från mängden.

Det var en felaktig förutsättning och en vision att alla människor är kulturellt homogena i hur de tänker, agerar och mest av allt, köper lika (eller som amerikaner gör)²⁸ och att det finns institutionella grunder för politisk demokrati, och att medborgarna är medvetna om sina skyldigheter mot varandra och staten. Kontroller och avvägningar är blandade, det finns misstro visavi regeringen och statsförvaltningen, ofta djupt rotad i diktatur, auktoritära och byråkratiska beteenden, samt i korruption. Utan mycket långsiktiga reformer, utbildning och förtroendeskapande skulle alla försök att överföra "globala" (sociala) standarder snabbt misslyckas i många delar av världen. Man bör inte glömma att

"(...) Det tog 400 år för England att utvecklas från det stadiet till sitt nuvarande. Att göra samma sak på andra ställen på halva tiden av 200 år skulle vara en enorm prestation, att sträva efter att göra det i 25 eller 50 år kan vara att gå mot en katastrof" (Lipsey, 1992, s. 755).²⁹

Lokala skillnader tenderar att vara envisa. Fram till dess världen blir homogen kommer anpassning till lokala preferenser och möjligheter att vara nödvändig. Globaliseringsproblem, som uttrycktes i form av oro över utvecklingen i WTO eller i MAI-avtalet (Multilateral Agreement on Investment) visar tecken på regional (triaden: USA, EU och Japan) eller till och med lokal makt.

Det är sant att den största och enastående nyttan av fri marknad och globalisering är att den ger fritt val åt konsumenter. Ekonomisk växelverkan är frivillig, och konsumenter har frihet att välja, t ex mellan lokala och globala varor och tjänster. Men, detta är bara på ytan. Om globala produkter marknadsförs aggressivt av stora TNCs,³⁰ inklusive kampanjer som ofta sträcker sig längre än den ekonomiska kapaciteten hos lokala konkurrenter, kan konsumenters 'fria val' begränsas och de lokala producenterna (och vissa mått av den lokala kulturen och välbefinnandet) skadas.

"Läsktillverkare runt om i världen har överväldigats av Coca-Colas och Pepsis inträde på sina hemmamarknader. Lokala glasstillverkare upptäcker att de inte kan konkurrera med Unilevers glassprodukter" (Stiglitz, 2002, s. 68).

Detta förstod jesuiterna, århundraden före Coca-Colas och McDonald's moderna reklamkampanjer. Jesuiterna förstod att kan man forma någons sinne när personen är ung, består det hela livet. Exempelvis införde Union of European Beverages Association (UNESDA), där Coca-Cola och Pepsi ingår, i januari 2006, för att undvika officiella varningar om ny handfast EU-lagstiftning mot fetma, åtgärder för självreglering och frivilliga restriktioner om marknadsföring av läskedrycker till ungdomar.³¹

8. Återgång till tidigare ämne

Man glömmar ofta att andemeningen i 'globalisering'

inte leder till något väsentligt nytt. Strävan är internationell öppenhet: större frihet för handel med varor och tjänster och för kapitalets rörlighet (FDI). De nationella gränsernas ekonomiska roll avtar medan nationella ekonomier sammansmälter (integreras) i en enda ömsesidigt beroende "global" enhet. I ett nötskal är tanken att återgå till det väsentliga i det system som var rådande under den första globaliseringsvågen (1850-1914). 'Återglobalisering' kan vara en mer lämplig term för den andra våg som började och fortsatte från 1960-talet.

Man måste komma ihåg att under den första vågen genomfördes globalisering för resten av världen, antingen genom kanonbåtsdiplomati eller genom kolonial kontroll: Kina undertecknade ett handelsavtal med Storbritannien 1842; Storbritannien införde 'frihandel' med Indien; medan Nederländerna gjorde samma med Indonesien under 1840-talet; amerikanska kanonbåtar tvingade Japan att öppnas för handel 1858; brittisk kanonbåtsdiplomati öppnade de flesta latinamerikanska länder för handel något tidigare.

"Väst praktiserade protektionism när det var nödvändigt, men påtvungade den tredje världen frihandel" (Navyar, 2006, s. 139).

Det tog århundraden att öppna och upprätta länkar mellan den 'gamla' och 'nya' världen. Men hastigheten på etablering av liknande band ökade över tid. Det tog bara några korta decennier att åstadkomma liknande kontakter med Kina. Tabell 1 ger en lista med förslag om de grundläggande ekonomiska funktionerna i de två globaliseringsvågorna. Båda vågorna stöddes av teknologiska revolutioner som inkluderade en fragmentering av produktionsprocessen, transport och kommunikation. Den första var med ångbåtar, järnvägar, telegraf och öppnandet av Suezkanalen. Den andra omfattar containertransporter, lufttransporter i stor omfattning, billiga och pålitliga telefonitjänster och Internet.

De två globaliseringsvågorna har vissa skillnader. För det första var priserna mycket högre under den första än vad som är fallet under den andra globaliseringsvågen. Men icke-tariffära hinder är nu högre än under den första vågen. Vidare innehöll den första vågen inom-industriell handel (råvaror för tillverkning). Under den andra vågen är en allt större del av handeln inom branschen (Frankrike både säljer och köper bilar från Tyskland). Handel inom företag är mycket viktigt under den andra vågen. I den tredje vågen, då FDI gått till utvecklingsländer under den första globaliseringsvågen, medan nu går huvudsakligen FDI bland de utvecklade länderna. En annan skillnad är att den första globaliseringsvågen innefattade en stor migration. Sådan migration är nu starkt kontrollerad och begränsad.

Globaliseringen medför vissa ekonomiska och andra möjligheter, men innebär också ett antal risker och faror. Globalisering är ett tveeggat svärd. Några har vunnit på dem, många andra förlorade och led. Vanligtvis är det några få stora, teknikledande, ut-

Tabell 1. Likheter och skillnader mellan de två globaliseringsvågorna

Kännetecken	Första vågen 1850-1914	Andra vågen från 1960-talet
Teknologisk revolution inom transport och kommunikation.	Ångfartyg, järnvägar, telegraf, öppnande av Suezkanalen (halverade sträckan från England till Indiens hamnar). Minskade transport- och kommunikationskostnader.	Containertransport; omfattande flygtransporter; relativt utbredda, billiga och tillförlitliga telefontjänster; och Internet. Minskade transport- och kommunikationskostnader.
Produktion: fragmentering, åtskillnad, offshoring eller vertical specialisering.	Tekniken påverkade främst industrier och bolag. Detta tillät rumslig skillnad mellan produktionens placering och där varor konsumeras. Produktiviteten ökade.	Teknologiska förändringar påverkade industrier, bolag, fabriker, på sub-företags och sub-anläggningars nivåer. Platsen för alla funktionellt kopplade steg i en produktionsprocess i en fabrik behöver inte placeras i den geografiska närheten. Olika steg av samma produktionsprocess kan vara splittrad och finnas på olika platser.
Berörda sektorer	Tillverkning	Tillverkning och kommersiella tjänster.
Handel	Branschövergripande handel (i första hand med tillverkade varor). Starka och olika komparativa fördelar och minskade transportkostnader möjliggjorde omfattande handel	Branschövergripande handel; intra företags-handel viktigt. Billiga transporter tillåter handel så snart som det finns en ny produkt eller en förändring av smak, även om länderna är jämförbara.
Taxor	Hög men transparent.	Låg
NTBs	Låg	Relativt betydande, inte transparent.
FDI	Huvudsakligen från Storbritannien. Hälften av FDI-lagren fanns i utvecklingsländer, den andra halvan i Europa och USA.	Främst bland de utvecklade och nyligen industrialiserade länderna. Enorma summor i absoluta tal. Utvecklingsländer är i allmänhet marginaliserade som platser för FDI. Kinas framväxt som en plats och källa för FDI från 1990-talet.
Industrialisering	Europa och Nordamerika industrialiserat medan Asien (Kina och Indien) de-industrialiserat. Kolonialherrarna förhindrade en spridning av ny teknologi till kolonier.	Europa och Nordamerika de-industrialiserat medan Asien industrialiserat. Relativt snabbare internationell spridning av ny teknologi.
Standardisering	Informell	Formell
Finansiella mellanhänder	Banker	En variation av mellanhänder: banker och institutionella investerare (pensionsfonder, gemensamma fonder)
Migration	Allmänt liberal i Nordamerika och Australien.	Hårt kontrollerad och begränsad. Destinationer: oljerika arabländer, USA, Canada, Australien och Europa.
Institutionella arrangemang	Starkt informellt stöd och befrämjad med kanonbåtsdiplomati. I många fall baserad på koloniala band.	Delvis formell genom internationella ekonomiska institutioner, delvis informell genom TNCs ekonomiska styrka och agerande.
Geografisk spridning av produktionen innebär globalisering	Ojämlig	Ojämlig
Urbanisering	Viktigt	Viktigt

Vilka är vinnare och förlorare utifrån möjligheter och risker som medföljer globalisering?

Vissa (elit) gynnade i både utvecklings- och utvecklade världen. Många förlorare i både den utvecklade och utvecklingsvärlden (åtminstone på medellång sikt).
Företag: vinnare är stora, konkurrenskraftiga, teknikledande, villiga att ta risker, internationellt rörliga. Förlorare innefattar lokala, mindre och riskavoga företag.

Individer: Vinnare är de utbildade, riskvilliga, de som arbetar i de 'vinnande' företagen, är rörliga och en tillgång för ägarna. Förlorare innefattar de som inte deltar i globaliseringen, med andra ord fattiga och lågutbildade, inte rörliga, riskavoga och löntagare inom icke konkurrenskraftiga företag och industrier.

Svårt att förutsäga med säkerhet p g av den fragmenterade produktionsprocessen ofta inom samma företag (fabrik). Vissa individer inom ett företag kan gynnas, medan andra inom samma firma kan förlora. Några (elit) var vinnare i både den utvecklade och utvecklingsvärlden (åtminstone på medellång sikt).

Företag: Vinnare är stora, teknikledande, villiga att ta risker, internationellt rörliga. Förlorare innefattar lokala, små och riskavoga företag.

Individer: Vinnare är de utbildade, riskvilliga är rörliga och har mobila tillgångar. Förlorare innefattar de som inte deltar i med andra ord fattiga och lågutbildade, inte rörliga, riskavoga, löntagare särskilt i vissa länder med mycket reglerad arbetsmarknad.

Allmän oro och debatt

Principiellt inom kommunistpartiet

Sociala effekter och frågor orsakade genom globalisering är mycket kontroversiella och mycket debatterade: mänskliga rättigheter, rättvis handel, arbetsrätt, miljö,NGOs.

bildade, internationellt rörliga och framgångsrika risktagare som vunnit mycket. De övriga fanns oftast på den förlorande sidan på medellång sikt.

Globaliseringen kan vara ett system som ger verkliga möjligheter för vissa att ta det bästa av den öppna globala marknadsekonomin och lämna resten till de övriga. Därför kan denna typ av globaliseringens elit skapa och förstärka olika ekonomiska och sociala asymmetrier. Nayyar (2006, s. 158) kommenterade att:

“Globalisering har infört en ny dimension till exkluderandet av människor från utveckling. Uteslutande handlar det inte längre bara om oförmåga att tillgodose grundläggande mänskliga behov av mat, kläder, tak över huvudet, hälsovård och utbildning för ett stort antal människor. Det är mycket mer komplicerat. Konsumtionsmönster och livsstil för de rika har haft kraftfulla demonstrativa effekter. Folk i världen, även de fattiga och utslagna, är utsatta för dessa konsumtionsmöjlighetens gränser eftersom de elektroniska medierna har spridit det konsumistiska budskapet vida omkring. Detta skapar såväl förväntningar som förhoppningar. Men det enkla faktumet är att de som inte har inkomst kan inte köpa varor och tjänster på marknaden. Så när ett paradiset för konsumism är ouppnåeligt, vilket är fallet för vanliga människor, skapar det bara frustration eller alienation. Reaktionen bland människor som upplever en sådan utestängning varierar. Några söker genvägar till det konsumistiska paradiset genom droger, kriminalitet eller våld. Vissa söker skydd i etniska identiteter, kulturell chauvinism eller religiös fundamentalism. Dyliga förfäktanden av traditionella eller inhemska värderingar är ofta det enda som fattiga människor kan göra, eftersom det ger en identitet och mening i deras liv. Resultat blir inte alltid dessa extrema former. Men globalisering tenderar ofrånkomligen att urholka den sociala stabiliteten. Således kan ekonomisk integration med omvärlden accentuera sociala spänningar eller framkalla social splittring inom länderna”.

Globaliseringsandan kan vara likartad i båda globaliseringsvågorna, men det finns stora astronomiska skillnader hur de egentligen uppnåddes. Under den första vågen industrialiserades nord (Europa och USA), medan syd (särskilt Kina och Indien) avindustrialiserades. Det var en utvidgning

av handel och produktionsmedel (både arbetskraft och kapital), medan inkomsterna mellan de två regionerna gick isär. Under den andra globaliseringsvågen var det syd (östra Asien) som industrialiserades, medan nord avindustrialiserades. Handel och kapitalets rörlighet ökade (massarbetskraftsinvandringen var liten i första omgången), medan inkomstskillnaderna mellan de två regionerna i jämförelse med den generellt konvergerade. Urbaniseringen förblev en viktig funktion i både nord och syd under båda globaliseringsvågorna (Baldwin och Martin, 2004, s. 2707-8).

En utvidgad marknad är av stor betydelse för effektivitetssträvande företag i ett litet land. I en situation utan integration kan andra länder bara hota ett litet land att de kommer att införa protektionistiska åtgärder eller sanktioner mot det (USA framför ofta sådana hot mot många länder). En sådan varning kan allvarligt undergräva kvaliteten på alla ekonomiska beslut i ett litet land. Integration förbättrar och säkrar marknadstillgång för partnerländerna samt ökar möjligheter till långsiktig konkurrenskraft för ett litet lands varor och tjänster. En gemensam marknad kan eliminera eller harmonisera nationella incitament för utländska TNCs att etablera sig i partnerländer (som tidigare varit föremål för utjämningsstullar). Den mildrar också icke-ekonomiska överväganden, såsom politiska påtryckningar på tredje världens investerare att etablera sig i ett visst land.

9. Företagens sociala ansvar

En av de debatter som initierats av den politiska vänstern är var företagens sociala ansvar börjar och slutar. För att öka lokal förankring och visa företags sociala ansvar (affäretik, även filantropi), engagerar sig vissa TNCs i lokalsamhällen genom sponsring av lokala idrotts- och kulturevenemang, utbildning,

(HIV/AIDS) hälsokampanjer, även blodgivning (av lokalt anställda).

Företag som Coca-Cola, McDonalds, Motorola eller Nike offentliggör årliga rapporter om socialt ansvar. Vissa kanske hävdar att detta nog inte är mer än en form av reklam. Man måste minnas situationen under den första industriella revolutionen i Storbritannien när industrimän som moderniserade fabriker i början av 1800-talet bedrev lobbyverksamhet för införande av arbetsrättsliga bestämmelser som begränsade barnarbete. Ett ädelt socialt mål, utan tvekan. I huvudsak skedde detta för att få ytterligare konkurrensfördelar i förhållande till äldre och mindre anläggningar som använde sig av barnarbetskraft. Genom att trycka på om det sociala ansvaret kan de etablerade företagen göra detta till i praktiken en kostnadsökande åtgärd, ett affärsinträdeshinder för potentiella nya aktörer på marknaden. Agendan för socialt ansvar borde vara samhälls- och företagsvänlig, inte 'affärsägd'.

Exempelvis Cemex i Mexiko är inblandat i en lång rad samhällsutvecklingsprojekt runt om i världen; i Filippinerna stöder de utbildningsinitiativ för barn, i Costa Rica erbjuder de stipendier medan de i Egypten stöder flickors utbildning (UNCTAD, 2006, s. 233). Huruvida detta är ett beräknande PR-trick (som när det gäller vissa japanska och tyska TNCs som verkar i Storbritannien) för att undvika kritik eller är ett äkta och djupt engagemang för lokalsamhällena förblir obesvarat (Dicken *et al.*, 1995, s. 41).

Egenintresset spelar ofta en roll i affäretik. En företagsfinansierad dagis- eller förskoleanläggning för barn till de anställda kan bistå barnens undervisning och minska brottsligheten bland tonåringar. Bra och ansvarsfulla gärningar gentemot lokalsamhället, utan tvekan. Men den verkliga anledningen till denna åtgärd och ekonomiska investeringar kan vara att företaget vill minska frånvaron av sina anställda och därmed minska de kostnader som kommer från den minskade produktionen.

I vilket fall strävar TNCs efter att presentera sig som goda samhällsmedborgare som är socialt och miljömässigt ansvarsfulla, som gynnar det lokala samhället och värdlandet. Normalt investerar ändå inte rationella företag i att vara etiska eller "gröna" om de inte förväntar sig att få något tillbaka i den allmänna företagsmiljön. De förväntar sig exempelvis fler kunder eller mindre beskattning från regeringen, eller både och. Dessutom finns det ett allmän socialt dilemma om företag som tillverkar cigaretter, alkohol eller vapen också vill vara socialt ansvarstagande.

Global Compact, som lanserades av FN år 2000, är ett stort frivilligt "ansvarsfullt företagande". De 3800 deltagarna, varav 2900 är från näringslivet, hålla sig till tio principer som omfattar sådana frågor som mänskliga rättigheter, arbetsrätt, miljö och affäretik. De tio principerna är:

Mänskliga rättigheter

Princip 1: Stödja och respektera internationella mänskliga rättigheter inom sfären för företagens inflytande; och

Princip 2: Försäkra att deras egna företag inte är inblandade i kränkningar av mänskliga rättigheter

Arbetsrätt

Princip 3: Upprätthålla föreningsfrihet och erkänna rätten till kollektiva förhandlingar

Princip 4: Eliminera alla former av tvångsarbete

Princip 5: Avskaffa barnarbete

Princip 6: Avskaffa diskriminering vad gäller rekrytering och arbetsuppgifter

Miljö

Princip 7: Stödja förebyggande åtgärder för att motverka miljöproblem

Princip 8: Ta initiativ för att stärka ett större miljömedvetande

Princip 9: Uppmuntra utvecklandet av miljövänlig teknik

Motverka korruption

Princip 10: Företag ska arbeta mot alla former av korruption, inklusive utpressning och mutor.³²

Dessa principer härrör från tanken att företag måste beakta effekterna av sin verksamhet med alla berörda parter. Den allmänna tanken har rötter i den antikapitalistiska rörelsen sedan 1970-talet, och är också kopplad till fallet med marknadsföringen av Nestlé modersmjölk ersättning.

Nestlé främjade modersmjölk ersättning istället för bröstmjölk i de fattiga utvecklingsländerna. Prover med vällingpulver delades ut gratis till mödrarna och barnen. När de lämnade dem var vällingpulvret inte längre gratis. Föräldrarna var tvungna att köpa vällingpulver och blanda det med vatten, som i vissa fall var förorenat. Ibland används mer vatten än nödvändigt för att vällingpulvret skulle räcka längre. Detta ledde till undernäring, sjukdomar, lidande och i vissa fall spädbarnsdödlighet. Detta visar vad ett TNC, inom ramen för 'humanitärt bistånd', kan göra för att skapa marknader. Detta ledde 1977 till raseri i USA mot Nestlé, något som också spred sig till Europa.

Det breda 'internationella samfundet' stöder de tio Global Compact-principerna. Intressenterna omfattar näringslivet, arbetarorganisationer och icke-statliga organisationer såsom Transparency International och Amnesty International och andra internationella organisationer. Problemet är fortfarande den globala tillämpningen av dessa principer i praktiken, både av aktörer i industriländer och utvecklingsländer. Följaktligen har anti-globaliseringsrörelsen fått ett nytt problemområde.

10. Andra dimensioner

TNCs betar sig som andra företag: nämligen att de främjar möjligheten att maximera vinsten inom gäl-

lande lagstiftning. Med undantag för resursorienterade utländska FDI, är storlek och tillväxt på den lokala marknaden, inklusive privilegierad tillgång till internationella marknader (i stället för enbart skillnader i kostnader för arbetskraft), mest framträdande drivkrafter för deras gränsöverskridande verksamhet. Dessutom, i en situation där avreglering har blivit ett allmänt accepterat politiskt val och betydelsen av strukturella tillgångar ökat (teknik och förmåga att skapa, affärskultur, förmågan att organisera och kontrollera produktion och marknadsföring, infrastrukturer för kommunikation, nätverk för marknadsföring). Det är därför som 70 procent av TNCs verksamhet återfinns i utvecklade marknadsekonomier (mätt som aktiv del av FDI under 2005) (UNCTAD, 2006, s. 303). Trots allt tal om 'globalisering' säljs i genomsnitt en betydande del av dotterbolags produktion fortfarande på den lokala marknaden.³³ I den här situationen möter utvecklingsländer och övergångsländer mycket hård konkurrens för att locka TNCs.

Införandet av EUs monetära union 1999 ersatte nationella valutor i 12 länder. Förväntningarna bland EU-eliten var höga. Men tillväxttakten i länderna inom euroområdet är låg, arbetslösheten är hög och flera länder har svårt att hålla sig till budgetreglerna. Den europeiska konstitutionen antogs inte under 2005. Budskapet från väljarna till politikerna kan formuleras i följande ord: "Sätt inte igång med andra stora (globala) projekt förrän ni åtgärdat de nuvarande".

Förhållandet mellan sociala utgifter och konkurrenskraft av ett lands varor och tjänster i en global ekonomi är komplext. Det finns inga fastställda gyllene (globala) regler och exempel att följa över tid. Sedan 1980-talet har högbeskattade välfärdsstaten Sverige visat sig vara ganska framgångsrik i ekonomin i jämförelse med den lägre beskattade och mindre reglerade brittiska ekonomin. Vissa pekar på att TNCs tävlar om att stationera sig i länder med låga sociala utgifter för att spara på kostnaderna. Men de Grauwe och Polan (2003) fann bevis på att rika länder som spenderar mest på sociala behov i genomsnitt rankas högst i fråga om konkurrenskraft. Länder med mycket konkurrenskraft genererar extra inkomst. De har råd med generösa sociala utgifter. Men det finns också en omvänd kausalitet. Konkurrenskraft är beroende av en avsaknad av långvariga sociala konflikter, superbtt humankapital och en stabil regering. Människor skulle vara benägna att ta risker om de visste att de inte skulle hamna i fattigdom om de misslyckas. En av de viktigaste rollerna för en effektiv regering är att omvandla sociala avgifter till energi för socialt mervärde. De som hanterar denna omvandling gynnas sannolikt i form av ökad konkurrenskraft.

Utländska investerare kommer att lokalisera sin verksamhet i ett land som erbjuder bästa möjliga kostnadsmix av verksamhet (produktion och marknadsföring), förutsatt att dessa faktorer innebär långsiktiga visioner om eventuell vinst. FDI kan

göras enklare genom regionalisering av världsekonomin och internationell ekonomisk integration. Men integration/regionalisering är endast ett stödjande verktyg för tendenserna att åstadkomma internationell global affärsverksamhet. Moderna konkurrenskraftiga företag är oftast TNCs som 'globaliserar' sina splittrade affärsprocesser i sökandet efter sömlösa och omfattande marknader. Därför är en ökande andel av den inhemska produktionen, även i utvecklade länder, under kontroll av utländska TNCs. Detsamma gäller för en ökande andel utländsk produktion av inhemska TNCs. Starka FDI-förbindelser kan finnas även om länder eller grupper av länder inte är formellt integrerade. Se bara på exemplet med tvåvägs FDI mellan USA och EU och FDI till och från Kina (främst i utvecklingen av resurser och energi).

Det kitt som binder de transatlantiska förbindelserna samman är inte huvudsakligen handel utan FDI. Stora globala FDI-sammanflätningar minskar möjligheten att regionala åtgärder kan övergå till slutna block. Ett TNC-'gisslanbestånd' kan minska rädslan för motåtgärder. Omfattande FDI-länkar mellan USA och EU har bidragit till att minska potentiella konflikter mellan de två parterna vad gäller marknadstillträde. Sådant är ännu inte fallet mellan Japan och Kina. Det finns förhoppningar att Japan i framtiden kommer att mogna som en utländsk investerare och att potentiell konflikt med landet kommer att desarmeras. När det gäller Kina kan det öka sin FDI i USA och kanske även i Europa, utöver utökade investeringar i resursutveckling i Afrika, Latinamerika och Asien.

Relativt öppna ekonomier och liberala regler för investeringar och kapitalrörelser har bistått västerländska företag i decennier att penetrera nya länder och marknader. Detta bidrog till välstånd i västvärlden. Men västländer, särskilt USA, håller på att (delvis/långsamt) ersättas av Kina och Indien som motorer för ekonomisk tillväxt i världen. Många tillverknings- och vissa tjänstearbeten går till Asien.

Den nya globaliseringens asiatiska ansikte kanske inte tillfredsställer många i USA och Europa. Så sent som 2006 övertog den indiske företagaren Lakshmi Mittal Arcelor, Europas största ståltillverkare; USA preskriberade det kinesiska övertagandet av oljebolaget Unocal (Kina kan vara en källa till billiga kläder, men att äga ett amerikanskt oljebolag är en annan sak). Under 2006 fanns också en våg av ekonomisk 'patriotism' inom EU. Frankrike och Spanien skyddade sin inhemska energimarknad från uppköp även av företag i andra av EUs medlemsländer. Detsamma gäller för banker i Italien och Polen. Kommer ryssarna i den nya globala världen att äga och kontrollera en stor del av EUs tjänster för gasdistribution eller öka sin femprocent andel i EADS (som inte bara äger Airbus utan är också verksamt inom flyg- och försvarsföretag)? Kina äger 10 procent i Blackstone, världens största privatkapitalbolag som har andelar i 43 industri-

grupper inklusive energi, läkemedel och Deutsche Telecom.³⁴ Har västvärlden tappat kontrollen över globaliseringen? Kan den hålla tillbaka krafter som den stolt satte igång och har dragit nytta av i flera decennier?

11. Slutsatser

Är globaliseringen vettig? Svaret beror på vad du menar med 'globalisering'. Eftersom det inte finns någon allmänt accepterad definition av globalisering, innebär uttrycket olika saker för olika människor. Därför kan det leda till förvirring. Om globalisering främst är den process som drivs av beteendet hos TNCs som också påverkar regeringarnas politik (vinkling i denna artikel), då är globaliseringen fortfarande ganska begränsad för de utvecklade länderna och de nya tillväxtekonomierna. Även om stora delar av världen och en stor del av befolkningen ännu inte berörs av denna process, försöker globaliseringen expandera och införa sina standarder på nya områden. Där globaliseringen nyligen utökats möter den ofta ett uppenbart och kontinuerligt motstånd. Detta beror på uppfattningen att den inte kan medföra uppenbara fördelar för lokalbefolkningen och för att den kan skada den lokala kulturen och skada miljön.

Adam Smith och David Hume lärde oss att alla länder växer på lång sikt samman (inte på varandras bekostnad). Detta borde alltid komma ihåg. Globaliseringens fördelar, mätt med spridning av FDI, ekonomisk tillväxt och utveckling, var mycket mindre globala och jämlika än de neoklassiska anhängarna av globalisering hävdade.

Ny teknik tillät splittring av produktionprocessen. Detta tillät den globala spridningen av affärsverksamhet. Men om ett företag vill vara starkt i världen, måste det först vara starkt lokalt. I en 'globaliserad' värld kan lokala fördelar bli mer, inte mindre viktiga. Exempel på företag som Microsoft, Benetton och läkemedelsbolag i Basel påvisar klart detta argument.

Företag har ökat sin makt i dagens samhälle. Statens auktoritet har minskat. Men offentliga myndigheter är inte maktlösa. Det civila samhället och samhället i allmänhet kräver och får skydd från vilda (liberala) globala skeenden där 'allt är tillåtet'. Då globalisering kan medföra många bekvämligheter för samhället är tanken att komma till ett socialt (till och med internationellt) avtal på vilken typ av globalisering som är önskvärd. Dessutom borde det finnas en överenskommelse om hur man skall uppnå detta mål.

Globaliseringen medför vissa ideologiska normer i form av moderna pseudo-internationella (globala) värden. Kommunisterna hade samma plan. I detta hänseende inkluderar den gränsöverskridande 'frampressade' standardiseringen av allting idéer som inte skiljer globalisering från neo-kommunism. Båda har samma mål: en global standard för alla och överallt (en grå massa).

De nya aktörerna i globaliseringsprocessen (Kina, Indien och Ryssland) drar nytta av globaliseringens lösa anda. De förändrar synen på innehållet i denna process i länder som först lät globaliseringen härja fritt. När nykomlingar börjar dra nytta av globaliseringen, kommer en våg av inhemsk patriotism (läs protektionism) i de utvecklade marknadsekonomierna. Detta omfattar USAs motstånd 2006 mot utländska uppköp av hamnar vid östkusten av Dubai Ports World eller övertagande av Unocal (inhemsk amerikansk oljeproducent) 2005 av kinesiska CNOOC. I EU finns det bekymmer om en expansion av ryska FDI, medan Ryssland samtidigt uppmanas att öppna sin inhemska strategiska marknad för europeiska FDI.

“Jag är verkligen lyckligt lottad: varje gång jag gör ett misstag, är det alltid någon som uppmärksammar det”. Konfucius

Notförteckning:

- 1 J. Stiglitz, "We have become rich countries of poor people", *Financial Times*, 7 September 2006.
 - 2 Financial scandals such as the one linked with Enron created a public outcry against deregulation.
 - 3 One should not accord an absolute value to the decline of consumer loyalty to local brands. Regional rather than 'global' strategies in certain food and healthcare products may offer a superior business outcome. However, there was a certain 'global success' by, for example, Coca-Cola, which succeeded in replacing a part of the consumption of milk and healthy natural fruit juices with an artificial sweet liquid that has a questionable impact on health and weight.
 - 4 It was the army contingents then the church then the state that once determined our life and order in society, and now it is large corporations. Governments court firms (TNCs) to relocate within the confines of their control. Critics say that the protection of the vulnerable in society or safeguarding of the environment is weakened, even that it is left to the mercy of big businesses. This may be the case in certain lines of production, but it all depends on specific circumstances. In some cases the regulatory framework facing TNCs was strengthened, while in others it was loosened.
 - 5 Hummels (2006) states that "*Distance impedes trade to a surprising extent. (...) typical estimates suggesting that doubling distances halves trade. (...) costs are substantially rising in distance, but this effect has diminished over time*" (p. 19). Even though road haulage is not considered, it is interesting to note that in the period 1970-1999 the value of trade in all products increased 18 times, while the tonnage transported by sea and air combined more than doubled (pp. 21-22). Hence international trade became on average 'lighter' weight wise, while transported goods happen to be dearer.
 - 6 The usual global policy advice (remove all market imperfections) of the IMF falls into the trap of one-size-fits-all advice at all times. Contextspecific issues are neglected and the policy interventions often result in economic disasters, as was the case with the IMF interventions in some unlucky Latin American countries in the 1980s. The policy advice was not based on what actually works in practice, but rather what the IMF officials would like to see operate in line with the neoclassical theory. "*The standard IMF procedure before visiting a client country is to write a draft report first. The visit is only intended to fine-tune the report and its recommendations, and to catch any glaring mistakes*" (Stiglitz, 2002, p. 47). Different national institutions and their capabilities, various national levels of development and established specialisations were neglected by the Fund (not to mention social fairness). It was simply assumed that the private sector would swiftly replace almost any government activity. "*The IMF simply assumed that markets arise quickly to meet every need, when in fact, many government activities arise because markets have failed to provide essential services*" (Stiglitz, 2002, p. 55; emphasis original). It has to be recognised that the neoclassical market equilibrium forces do operate in practice (to an extent), however this process is rather selective and sometimes quite slow. As such it may not always be politically acceptable. Hence, intervention may be necessary and welcome.
 - 7 NGOs often consider that it may be better to be just about right and make a fuss now in order to put an issue on the policy agenda, than to wait for firm scientific evidence and miss the political boat to do something about the issue now.
 - 8 The same holds for the increase in the power of special influence groups such as NGOs. Do these unelected groups of people, with sometimes questionable accountability, represent a risky shift of power towards special vested interests? Or do they represent a move towards the new 'civil society' (indeed, can anyone define this type of society)? Why does the general public sometimes believe more in these organisations, that often lack resources for rigorous analysis, than in government? Who finances them? Why?
 - 9 The role and influence of international organisations may sometimes be misunderstood. "*The World Trade Organisation does not manage world trade, the World Bank is not the world's banker and the International Monetary Fund does not manage the world's money. The defining characteristic of a market economy is that no individual, or corporation, or small group, determines its directions. But since this is hard to grasp, the fallacy that deci-*
- sions of big import for the world economy are being made in these conference rooms is sustained by both preening politicians inside and protesting demonstrators outside*" (J. Kay, "There is only empty talk at the world's top table", *Financial Times*, 14 June 2005).
- 10 S. Talbot, "The birth of the global nation", *Time Magazine*, 20 July 1992, p. 70.
 - 11 Recep Tayyip Erdogan is the leader of the Justice and Development Party (Adalet ve Kalkinma Partisi, or AK) in Turkey. "*His pro-Islamist sympathies earned him a conviction in 1998 for inciting religious hatred. He had publicly read an Islamic poem including the lines: 'The mosques are our barracks, the domes our helmets, the minarets our bayonets and the faithful our soldiers...' He was sentenced to 10 months in jail, but was freed after four. However, because of his criminal record, he was barred from standing in elections or holding political office*". ("Turkey's charismatic pro-Islamic leader", *BBC*, 4 November 2002; <http://news.bbc.co.uk/2/hi/europe/2270642.stm>, accessed on 10 March 2008.) None the less, he won two consecutive elections and became the Turkish Prime Minister in 2003 and 2007.
 - 12 Leading article: "An end to tolerance", *The Sunday Times*, 12 February 2006.
 - 13 "*Globalisation is no more than an (admittedly ugly) name for the process of integration across frontiers of liberalising market economies at a time of rapidly falling costs of transport and communications*" (M. Wolf, *Financial Times*, 3 October 2001, p. 15).
 - 14 A. Krueger, "Educating globalisation's Luddites", *Financial Times*, 16 April 2004.
 - 15 R. Wright, "Engines of globalisation: the story of Maersk", *Financial Times*, 2 October 2006.
 - 16 H. Kissinger, "Globalisation: America's role for the millennium", *The Irish Independent*, 13 October 1999. Martin Wolf confirmed such a view: "*Globalization is not inevitable. It depends on politics. In today's world, it depends above all on US politics*" (Wolf, 2005, p. 8).
 - 17 "*(...) five parallels between the United States today and the United Kingdom a century ago: overstretched, physically and financially; great power rivalry, with China now in Germany's role; an unstable alliance system, with disintegration of the transatlantic relationship; rogue regimes (then Serbia, now Iran and North Korea); and revolutionary organizations (then Bolsheviks, now al-Qaeda)*" (Wolf, 2005, p. 7).
 - 18 "*The bourgeoisie has, through its exploitation of the world market, given a cosmopolitan character to production and consumption in every country. To the great chagrin of Reactionists, it has drawn from under the feet of industry the national ground on which it stood. All old established national industries have been destroyed or are daily being destroyed. They are dislodged by new industries, whose introduction becomes a life and death question for all civilised nations, by industries that no longer work up indigenous raw material, but raw material drawn from the remotest zones; industries whose products are consumed, not only at home, but in every quarter of the globe. In place of the old wants, satisfied by the production of the country, we find new wants, requiring for their satisfaction the products of distant lands and climes. In place of the old local and national seclusion and selfsufficiency, we have intercourse in every direction, universal inter-dependence of nations. And as in material, so also in intellectual production. The intellectual creations of individual nations become common property. National one-sidedness and narrow-mindedness become more and more impossible, and from the numerous national and local literatures, there arises a world literature*" (K. Marx and F. Engels, *The Manifesto of the Communist party*, 1888 – English translation, p. 6; <http://www.marxists.org/archive/marx/works/download/manifest.pdf>, accessed on 10 March 2008).
 - 19 *The Economist*, "A survey of globalisation", 29 September 2001, p. 4.
 - 20 P. Krugman, "The Good News", *The New York Times*, 28 November 2003.
 - 21 J. Kay, "Global business deserves a peaceful May Day", *Financial Times*, 28 April 2004.
 - 22 In India, a next to total monopoly of the domestic market for fizzy drinks was in the hands of two companies: Coca-Cola and Pepsi. Following a successful campaign by the local NGOs and populist politicians, a quarter of India's 28 states banned in August 2006 the sale of Coca-Cola and Pepsi on the grounds of con-

cern for the health of consumers (“Coke and Pepsi canned”, Financial Times, 11 August 2006).

23 One thinks of the particular consequences of chewing gum, which pollutes lifts, pavements, and the underside of desks and chairs.

24 Increased international mobility of factors, increased international intrafirm transactions, expanding international cooperative arrangements between firms, the increasing importance of knowledge, as well as a reduction in transport and communication costs, support the process of globalisation and are constituent parts of it. In these circumstances, individual actions of national governments may not increase global welfare (pollution is an example) and certain supranational rules may be necessary in order to deliver more beneficial outcomes.

25 Trade is relatively more concentrated within regions than FDI. This suggests that trade plays a more prominent role in intra-regional integration arrangements, while FDI has a greater influence on global integration (UNCTAD, 1993, p. 7).

26 The Internet is replacing books, printed news media, visits to libraries, as well as face-to-face socialisation among people.

27 The Economist, 29 September 2001, p. 14. The reference here is to the attacks of 11 September 2001.

28 “Americans tend to believe that we do everything better than anyone else. That belief makes it hard for us to learn from others” (P. Krugman, “French family values”, The New York Times, 29 July 2005).

29 Institutional elements such as clear property rights are very important for foreign investors. However, the mere transfer of these solutions from the developed countries elsewhere is not a sufficient condition for successful economic performance. For example, while Russia has introduced a system of private property rights, China has retained the general socialist legal system. None the less, domestic and foreign investors regarded China as a promising location for investment and this country became one of the prime locations for investment. There was a strong credibility that investments would be protected. In contrast, this credibility was lower in Russia in spite of the property rights system, which is one reason why Russia continued to score much lower than China as a location for manufacturing FDI.

30 Apart from Russians and Poles, few people cared much about vodka prior to the early 1980s. Then a Swedish firm, Absolut Vodka, launched one of the most successful advertising campaigns in the US. Following that, vodka became one of the most popular spirits in the world.

31 “A fat lot of good”, Financial Times, 26 January 2006.

32 This is particularly important in the resource rich developing countries. It is often alleged that their rulers siphon off a sizeable part of receipts from TNCs that are in the extraction business to their private accounts. The domestic population receives very little from the exploitation of the national wealth in resources.

33 “Over 90 per cent of products produced in each of the triad regions are sold within that region. There is no global car. (...) well over 90 per cent of MNE manufacturing is intra-regional rather than global” (Rugman, 2002, p. 5). [MNE – multinational enterprise]

34 “State foreign investments: the EU considers its response”, Bulletin Quotidien Europe, 24 July 2007, p. 3.

Referenser

Ahearne, A., J. Pisani-Ferry, A. Sapir and N. Veron (2006), “The EU and the governance of globalisation”, Prime Minister’s Office, Economic Council of Finland.

Baldwin, R.E. and P. Martin (2004), *Agglomeration and regional growth*, in: J.V. Henderson and J.F. Thisse (Eds), “Handbook of Regional and Urban Economics”, Elsevier: Amsterdam.

De Grauwe, P. and M. Polan (2003), “Globalisation and social spending”, CESifo Working Paper No. 885.

Dicken, P., M. Forsgren and A. Malmberg (1995), *The local embeddedness of transnational corporations*, in: A. Amin and N. Thrift (Eds), “Globalization, Institutions and Regional Development in Europe”, Oxford University Press: Oxford.

Hummels, D. (2006), “Transportation costs and trade over time”, in: Transport and International Trade, OECD Publications: Paris.

Jovanović, M.N. (2006), *The Economics of International Integration*, Edward Elgar: Cheltenham.

Jovanović, M.N. (2009), *Evolutionary Economic Geography*, Routledge: London.

Lipsey, R.G. (1992), *An Introduction to Positive Economics*, Weidenfeld and Nicolson: London.

Lipsey, R.G. (2004), “Some pluses and minuses of globalisation”, Simon Fraser University, Department of Economics, mimeo.

Lovering, J. (2006), *The new imperial geography*, in: S. Bagchi-sen and H. Lawton Smith (Eds), “Economic Geography”, Routledge: London.

McGrew, A. (1992), *Conceptualizing global politics*, in: A. McGrew and P. Lewis (Eds), “Global Politics”, Polity Press: Cambridge.

Nayar, D. (2006), “Globalisation, history and development: a tale of two centuries”, *Cambridge Journal of Economics*, 30(1), 137-159.

Porter, M. (1994), “The role of location in competition”, *International Journal of the Economics of Business*, 1(1), 35-39.

Rugman, A. (2002), *Multinational enterprise and the end of global strategy*, in: J.H. Dunning and J-L. Mucchielli (Eds), “Multinational Firms: The Global-Local Dilemma”, Routledge: London.

Rugman, A. and R. Hodgetts (2001), “The end of global strategy”, *European Management Journal*, 19(4), 333-343.

Stiglitz, J.E. (2002), *Globalization and Its Discontents*, Allen Lane: London.

UNCTAD (1993), *World Investment Report: Transnational Corporations and Integrated International Production*, United Nations: New York.

UNCTAD (2006), *World Investment Report: FDI from Developing and Transition Economies*, United Nations: New York.

Wolf, M. (2004), “Globalization and global economic governance”, *Oxford Review of Economic Policy*, 20(1), 72-84.

Wolf, M. (2005), “Will globalization survive?”, Third Whitman Lecture, Institute for International Economics: Washington, DC.

Miroslav N. Jovanovic, ekonom vid FNs ekonomiska kommission för Europa, Genève.

Artikeln har tidigare varit publicerad med titeln “Does Globalisation Make Sense?” i tidskriften *Economia Internazionale/International Economics*, Vol. LXI, no 1, February 2008.

Artikeln utges i svensk översättning med tillstånd av artikelförfattaren och *Economia Internazionale/International Economics*.

